

MARIA WACŁAWEK – MARIA WTORKOWSKA

„SŁOWIAŃSKI AUSTRIAK” – O CHARAKTERZE SŁOWEŃCÓW SŁÓW KILKA

COBISS: 1.01

»Slovanski Avstrijec«: nekaj besed o značaju Slovencev

Avtorici predstavljata rezultate raziskave o značaju kot izbrani semantični kategoriji jezikovno-kulturnega stereotipa o Slovincih. Podatkovno zbirko tvorijo odgovori na anketi, ki je bila opravljena med izbranimi poljskimi in slovenskimi anketiranci. Primerjava med avto- in heterostereotipnimi stališči je omogočila popolnejšo sliko jezikovno-kulturnega portreta Slovencev v okviru kategorije *značaj*.

Ključne besede: stereotip, Slovenci, jezikovna slika sveta

A “Slavic Austrian”: A Few Words on the Character of Slovenians

This article presents the results of a study on character for the selected semantic category of the linguistic and cultural stereotype of Slovenians. The database consists of responses to a survey that was conducted among selected Polish and Slovenian respondents. A comparison between autostereotypical and heterostereotypical perspectives provided a more complete picture of the linguistic and cultural image of Slovenians as part of the category *character*.

Keywords: stereotype, Slovenians, linguistic image of the world

0 WPROWADZENIE

Zagadnienia językowo-kulturowych stereotypów narodowych od lat leżą w kręgu zainteresowań badaczy wielu dyscyplin.¹ Jednak na temat sposobów utrwalenia stereotypowych obrazów Słoweńca do tej pory wie się niewiele (Bednarska 2013; 2014; Skowronek 2009; Waclawek – Wtorkowska 2017a; 2017b). Niniejszy artykuł jest próbą przynajmniej częściowego wypełnienia tej luki.

Zgodnie z triadą język – myślenie – rzeczywistość tekst nawiązuje do kategorii operacyjnych JOS, stereotypu oraz badań płci kulturowej. Termin *stereotyp* rozumiemy zgodnie z orientacją etnolingwistyczną jako językowo-kulturowe wyobrażenie obiektu ustabilizowane pod względem semantycznym i/lub formalnym, będące integralnym elementem języka naturalnego (Bartmiński 1998: 64). Mechanizm stereotypizacji polega na symplifikacji procesu poznawczego – segregując percypowaną rzeczywistość, pokazuje, które spośród docierających z otoczenia

¹ Wystarczy odwołać się do bibliografii umieszczonej w kilku ważnych polskich pozycjach (np. Anusiewicz – Bartmiński 1998; Bartmiński 2007; 2009; Brzozowska 2008; Wyżkiewicz-Maksimow 2012; Goska 2015).

informacji należy dostrzegać, a które ignorować. Cechuje się antropocentryzmem, potoczną (zdroworozsądkową) i w określony sposób wartościowaną wizją świata – przedstawia (subiektywny) punkt widzenia i (określona) perspektywę (Bartmiński 2007; 2009). Jak podkreśla Regina Wyżkiewicz-Maksimow: „Stereotypizacja jest istotną częścią kodu językowego, ważnym elementem praktyki komunikatywnej i równocześnie wykładnikiem zarówno odziedziczonych, jak i doraźnie tworzonych schematów myślenia, wyrażonych w określonym kodzie kulturowym. Mieszczą się w nim opinie, poglądy, oceny i sądy na temat typowych przedstawicieli poszczególnych narodów, a nawet o całych narodach” (Wyżkiewicz-Maksimow 2012: 76).

Podstawę badawczą niniejszego tekstu tworzą dane językowe pochodzące z ankiet przeprowadzonych wśród 140 respondentów – 70 Słoweńców i 70 Polaków – mających kontakt z przedstawicielami obu nacji.² Dobór przedstawicieli dwóch narodów pozwala przedstawić ujęcia auto- i heterostereotypowe.³ Omawianych badań nie można traktować jako odzwierciedlających opinię typową dla całej słoweńskiej czy polskiej społeczności – w założeniu autorek nie miały takich ambicji. Pomiar przeprowadzono na małej grupie, która została dobrana na zasadzie dostępności.⁴ Mimo to już pierwsza lektura odpowiedzi pokazała, że uzyskane dane są interesujące badawczo. Wyróżniłyśmy następujące semantyczne kategorie językowo-kulturowego stereotypu Słoweńca: definicja, wygląd, charakter, sposoby spędzania wolnego czasu, relacje rodzinne, stosunek do pieniędzy, nauki i wykształcenia, religii, państwa i narodu. W niniejszym artykule przedstawimy syntetyczne ujęcie wyników dotyczących tylko kategorii *charakter*.⁵ Przyjmujemy rozumienie *charakteru* – na potrzeby pracy utożsamionego z *osobowością* – zaproponowane przez Krystynę Kleszczową (1986), zgodnie z którym w jego ramy wchodzi odpowiednio wartościowane konstrukcje językowe opisujące właściwości psychiczne, które orzekają coś o osobie, informują o jej zachowaniu, w tym o czynnościach habitualnych (Kleszczowa 1986: 12).⁶ Kategoria *charakter* jest przez nas rozumiana szeroko, współtwo-

2 Polskie dane dodatkowo zostały wzbogacone o cytaty pochodzące z dwóch źródeł – pierwsze stanowią wypowiedzi Polaków zarejestrowane na taśmie wideo nagranej przez Telewizję Polską w ramach programu *Z Polski rodem* w 2000 roku, drugie – fragmenty wywiadów opublikowane w książce pt. *Polacy w Słowenii* (Cmiel i in. 2008).

3 W przypadku polskich respondentów badanie heterostereotypu Słoweńca dotyczy raczej tylko osób, które miały bądź mają kontakt z osobami ze Słowenii – w takim właśnie znaczeniu będziemy używać określenia *heterostereotyp Słoweńca*.

4 Na temat budowy ankiety i metodologii pisałyśmy więcej we wcześniejszych artykułach; zobacz: Waclawek – Wtorkowska 2017a; 2017b.

5 Słownik języka polskiego definiuje *charakter* jako „zespół cech psychicznych względnie stałych, właściwych danemu człowiekowi, przejawiających się w jego postępowaniu, sposobie bycia, usposobieniu i przyjętym systemie wartości” (USJP 2008 I: 397–398). W psychologii termin ten ma rozmyte granice, bywa różnie rozumiany – ma cechy wspólne z *temperamentem* oraz z *osobowością*, z którymi przez niektórych jest identyfikowany (Szewczuk 1998: 364–372).

6 Warto dodać, że niekiedy wyodrębnia się i analizuje – zwłaszcza w kontekście znaczących przemian czy zagrożeń – tzw. *charakter narodowy*, który „jest jednym z wyróżników wspólnoty kultury, przejawiającej się w stylu dążenia do uzyskania i zachowania wartości ważnych

rzą ją wyróżnione przez etnolingwistów aspekty (cechy) psychiczne, społeczne, psycho-społeczne, intelektualne, etyczne, częściowo bytowe i kulturowe (Bartmiński 2007; 2006; Niewiara 2010).

Przy rekonstrukcji ważne jest wydzielenie (stereotypowych) cech, dlatego zebrany materiał językowy został podzielony na konkretyzacje, które sprowadzono do mniejszej liczby deskryptorów, mogących łączyć się w wiązki (syndromy). Nie ignorowałyśmy cech wskazywanych jednorazowo, zakładając zmienność kulturowo zależnych stereotypów (Bartmiński 2007: 90; Panasiuk 1998) oraz dystans do wykorzystanej metody badawczej i uzyskanych za jej pomocą wyników. Ankietowani wypełniali formularz w języku rodzimym, dlatego cytaty z ujęcia autostereotypowego podajemy po słoweńsku, a heterostereotypowego po polsku.

1 CHARAKTER SŁOWEŃCA

Z uzyskanego materiału językowego łącznie wyodrębniono 894 egzemplifikacje⁷ cech opisujących szeroko rozumiane właściwości psycho-społeczne i intelektualne zaliczone do kategorii *charakter*. Sumę tę stanowi 435 konkretyzacji w ujęciu auto- oraz 459 heterostereotypowym – liczby te stały się podstawą obliczeń procentowych. Tabela 1. całościowo zbiera dane procentowe uzyskane na podstawie analizy jakościowej i ilościowej materiału językowego uzyskanego z ankiet.

Tabela 1: Kategoria *charakter* w stereotypie Słoweńca

Stereotyp	Cechy i syndromy				Razem %
	Najczęstsze	Pozostałe neutralne i pozytywne	Pozostałe negatywne	Doprecyzowujące płeć	
A	54	15	10	21	100
H	65	18	5	12	100

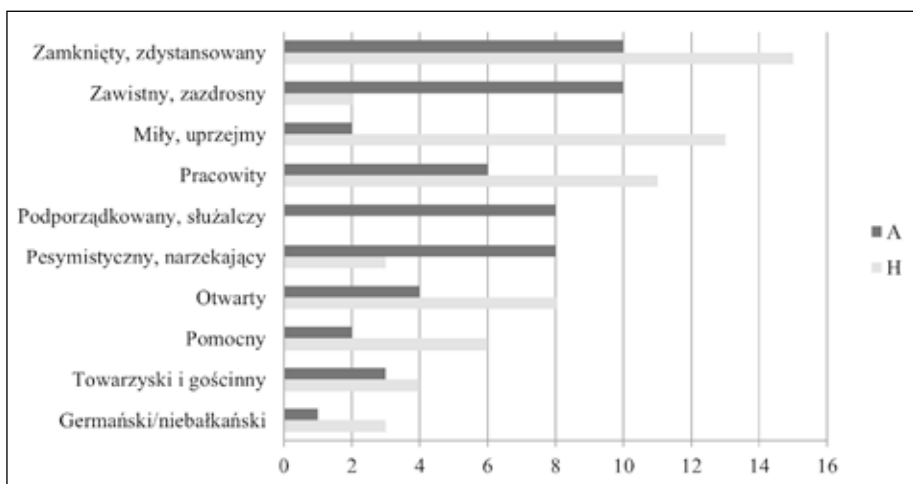
Wyjaśnienie skrótów: A – autostereotyp, H – heterostereotyp

i znaczących dla trwałości i rozwoju narodu” (Wyżkiewicz-Maksimow 2012: 66). Recepcja literatury opisującej charakter narodu pokazuje potrzebę zachowania dystansu naukowego do czytanych treści, gdyż – jak podkreśla cytowana wyżej autorka – pomimo wagi tego typu badań do analizy tekstów „należy podchodzić niezwykle ostrożnie, ponieważ sporo w niej nieuprawionych generalizacji, etnocentrycznego spojrzenia na specyfikę własnego narodu oraz kontrowersji zarówno merytorycznych, jak i metodologicznych” (Wyżkiewicz-Maksimow 2012: 66).

- 7 Ze względów stylistycznych wmiennie będziemy używać określeń *konkretyzacja*, *egzemplifikacja* czy *werbalizacja* na wyekscerpowane z wypowiedzi ankietowych elementy językowe zaklasyfikowane do danej semantycznej kategorii językowo-kulturowego stereotypu (w przypadku niniejszego artykułu do *charakteru*) i w jej obrębie analizowane. Odpowiedzi respondentów dotyczące charakteru były różne pod względem obszerności. Zarówno wśród polskich, jak i słoweńskich badanych przeważały wypowiedzi rozbudowane, które zawierały kilkudziesięciu opis przedstawicieli narodu słoweńskiego.

1.1 Najczęstsze cechy i ich syndromy

Przyjęliśmy, że do częstszych cech i syndromów zostaną zaliczone te, które pojawiły się w minimum 6% wszystkich konkretyzacji zebranych w auto- lub heterostereotypie. Na podstawie analizy danych wyróżniono 8 najczęściej pojawiających się własności (cech deskryptorowych lub ich wiązek), które respondenci przypisali (stereo)typowemu Słoweńcowi. Ze względu na to, że atrybuty te są powiązane „siecią wzajemnych implikacji” (Bartmiński 2007: 90) z cechami podawanymi rzadziej (lub jednorazowo) opis został o nie wzbogacony, siłą rzeczy rozszerzając ramy tej części analizy o dwa dodatkowe elementy. Łącznie zaklasyfikowane tu własności stanowią ponad połowę wszystkich egzemplifikacji (A – 54%, H – 65%). Wykres 1. w ujęciu konfrontatywnym (auto- i heterostereotyp) przedstawia najczęściej podawane cechy i ich wiązki.

Wykres 1: Najczęstsze cechy i ich syndromy w stereotypie Słoweńca

Zgodnie z rekonstruowanym językowo-kulturowym obrazem Słoweńców tak w swoich oczach, jak i w oczach Polaków jest postrzegany jako **osoba zamknięta** (zdystansowana i niewylewna). Największy odsetek zarejestrowanych konkretyzacji w heterostereotypie (H – 15%) i drugi w kolejności w autostereotypie (A – 10%) tworzą dane językowe dotyczące właśnie tych cech. Słoweńiec jest zatem:

- [a] zamknięty: *zaprti ljudje; Slovenci so bolj zaprti vase kot drugi evropski narodi; težko se odpremo; v mestih zaprtost glede novih ljudi; usmerjeni vase; introvertirani; zamknjeni v sobie; došč zamknjeni na nowe otoczenie; boljše zamknjeni, može boljše introwersyjni; zvykle móvi se, že Slovenci są boljše zamknjeni, nieufni v kontaktach z novymi osobami;*
- [b] zdystansowany: *Slovenci so zadržani; zadržan značaj; pogosto zadržani; mi-slim, da smo v primerjavi z ostalimi nekoliko zadržani; prijazni, ampak hkrati*

zadržani; zdystansowani; Słoweńcy wydają się być zdystansowani; wobec nowopoznanych osób zachowują dystans; charakteryzują się pewną powściągliwością, dystansem; są zdystansowani do obcych, zwłaszcza na wsi;

- [c] niewylewny: pogosto skrivamo čustva; ne izražajo čustev; nie są zbyt wylewni, nie za szybko nawiązują bliskie relacje; bez wylewności i emocjonalnych zachowań; Słoweńcy są [...] narodem zupełnie niewylewnym;
- [d] nieufny: so nezaupljivi; Słoweńcy są nieufni w kontaktach z nowymi osobami; nie mają zaufania.

Niektórzy respondenci porównywali zdystansowanie, powściągliwość Słoweńców z innymi narodami, najczęściej Polakami i narodami bałkańskimi: *so bolj zaprti od prebivalcev balkanskih držav in na primer Poljakov; mniej otwarty niż reszta bałkańskich braci; raczej bardziej zamknięci niż pozostała część Bałkanów*. Cecha ta jest dla Polaków – jak wynika z odpowiedzi kilkorga ankietowanych – dużym zaskoczeniem, gdyż od ludzi „z południa” oczekują większej otwartości: *zwykle mówi się, że Słoweńcy są bardziej zamknięci, nieufni w kontaktach z nowymi osobami, co dziwi Polaków – osoby z „północy”. Nam wydaje się, że im bardziej na południe Europy, to ludzie są bardziej otwarci, optymistyczni, bezstresowi itd.; Słoweńcy są zamknięci, myślę, że ze względu na góry, bo jest tu taki bardziej twardy klimat, tzn. od gór; początkowy chłód Słoweńców wynika z historii ich narodu (zawsze byli pod czyimś panowaniem, nie byli niezależni państwowo); stereotypowy chłód i zdystansowanie może wynikać również z tego, że mają oni trochę cech Austriaków – niektórzy określają ich „słowiańskimi Austriakami”*. Również przypisywana Słoweńcom **pracowitość** (H – 11%) – *są pracowici; są [...] pracowitym narodem; to są ludzie pracy; dla Słoweńców jest chlubą i honorem dużo pracować; Słoweńców postrzegam jako ludzi pracowitych; na pewno są pracowici, gotowi do pracy nawet w kilku instytucjach; cenią ciężką pracę, po której uznają zasłużony odpoczynek; pracowitość – rzadko kiedy zawodzą, swoje zadania wykonują bardzo solidnie; wydaje mi się, że mogliby się Polacy od Słoweńców nauczyć właśnie stosunku do pracy, do tego właśnie, że dobrze jest pracować i być zadowolonym z tego, co się robi* – tłumaczona jest przez polskich respondentów wpływem ich północnych sąsiadów i tamtejszego kulturowo propagowanego modelu: *chyba w ten sposób uwidacznia się wielowiekowe funkcjonowanie pod rządami Habsburgów i wpływ germański*. Z powyższych względów właśnie kilkunastu polskich ankietowanych *expressis verbis* podało, że Słoweńcy w ich osądzie **są podobni do Austriaków/Niemców i nie identyfikują się z Bałkanami** (H – 3%): *Słoweńcy sami chyba też mentalnie bardziej widzą się bliżej tych północnych sąsiadów, odcinając się nieco od pozostałych Słowian Południowych; Słoweńcy to naród, który przejął trochę germańską mentalność; Słoweńcy zawsze mówią, że oni nie mają nic wspólnego z Bałkanami. Wypierają się na maksa i wydaje mi się, że gdzieś tam się gubią w tej drodze; na bazie moich doświadczeń z innymi narodami bałkańskimi (Chorwaci, Serbowie, Czarnogórcy, Bośniacy) bardzo*

„niemiecki” naród, ułożony i posłuszny, ale też zimny. W wypowiedziach słoweńskich respondentów takie konkretyzacje zostały odnotowane tylko symbolicznie (A – 1%): *V povprečju bolj socialistični kot Poljaki in z mnogimi karakteristikami svojih severnih sosedov Avstrijcev*. Słoweńcy sami siebie także postrzegają jako naród **pracowity** (A – 6%), czego wyraz dali w stosunkowo licznych konkretyzacjach: *delovni; delaven; delavnost; marljivost; priden; pridni ljudje*. Niektórzy respondenci podkreślali przy tym swoją zdolność do majsterkowania i umiejętność zrobienia, poprawienia wszystkiego w domu i okolicy: *radi se sami lotimo različnih opravil; Slovenci so prepričani, da znajo vse sami narediti (hišo, popraviti avto, ...); spoznajo se na avtomehaniko, tehniko, pogosto skrbijo za okolico hiše, v kateri živi družina*. Bardzo nieliczni ankietowani przypisywali Słoweńcom uzależnienie od pracy, poświęcanie jej zbyt dużo czasu i energii, kosztem wypoczynku, życia osobistego: *deloholičnost; deloholiki*.

Zazwyczaj tylko polscy respondenci dostrzegli, że Słoweńiec jest **miły i uprzejmy** (H – 13%, A – 2%): *mili; raczej mili; bardzo mili; uprzejmi; uprzejmi [...], ale powściągliwi; uprzejmość, ale z rezerwą; kulturalny; myślę, że też [Polacy mogliby się od Słoweńców nauczyć] uprzejmości, często i to takiej uprzejmości nieprzymuszonej szczerze [wynikającej] z jakiegoś charakteru; zauważyłam, że Słoweńcy mówią sobie „dzień dobry”, nieważne, czy się znają, czy nie. [...] To jest miłe, bo to tworzy taką miłą atmosferę; vljudni; načeloma vljudni; vljudnost; obnašamo se precej vljudno (kot tudi Poljaki), pogrešam pa več pozdravljanja med ljudmi*.

Część ankietowanych, raczej Polaków, językowo przypisała rodakom Petera Prevca uczynność i chęć pomagania. Zgodnie z tym rysem Słoweńiec jest **potoczny** (H – 6%, A – 2%): *pomocni; kiedy potrzebujemy pomocy, chętnie pomagają; przypadkowe osoby zaczepione na ulicy są bardzo pomocne; chętnie służą pomocą i starają się unikać sytuacji konfliktowych; jeśli obcokrajowiec poprosi ich o pomoc, nigdy nie odmówią; nigdy nie spotkałem się z tym, żeby ktoś się odwrócił i nie próbował pomóc; radi pomagajo; če jih prosiš za pomoč na ulici pomagajo; pripravljani pomagati ljudem v stiski; zelo radi pomagajo sosed sosedu v potrebi (na primer pri gradnji hiše) predvsem na vasi, npr. vprašajo, ali je treba posoditi denar*.

Pomimo wcześniej wspomnianych deklaracji na temat zamkniętości Słoweńców, wśród wymienianych zalet stosunkowo wysoki był odsetek konkretyzacji świadczących o cesze przeciwnej – **otwartości** przedstawicieli tego narodu. Słoweńiec zatem jest otwarty (H – 8%, A – 4%): *otvarci; bardzo otwarci; łatwo nawiązujący kontakt z obcokrajowcami; spontaniczność i otwartość (u niektórych); z moich poświadczeń mieszkańcy Słowenii są bardzo otwartymi [...] ludźmi; smo odprti ljudje; odprti; odprti do najbližjih; na podeželju odprtost glede novih ljudi (npr. na podeželju te bo veliko prej kdo povabil na kosilo k sebi domov); v primerjavi s Poljaki so Slovenci bolj neposredni, hitreje si lahko oseben*. Głównie słoweńscy respondenci dodatkowo podkreślali, że są nowocześni, postępowi i europejscy, co również jest przejawem otwartości: *veliko mladih Slovencev se trudi*

modernizirati svoje življenje in biti v toku s časom (zahoda); v mestih odprtost glede napredka; biti v koraku s časom; biti uspešen, četudi nisi; precej bolj liberalni kot Poljaki; europejsci.

Otrzymane wyniki – otwartość *versus* zamkniętość – tylko z pozoru wydają się niekonsekwentne. Respondenci, przede wszystkim polscy, podkreślali bowiem albo początkowe zdystansowanie i skrytość Słoweńców (*z pozoru zdystansowani; potem jednak bardzo się otwierają; otwierają się przy bliższym poznaniu drugiej osoby; ko se odprejo, so zelo prijetni in prijateljski*) albo to, że cecha ta, ze względu na zmianę realiów politycznych i społeczno-gospodarczo-kulturowych, powoli zanika: *zaczynają się wychylać [...] otwierają się na zewnątrz; to się zmieniło [stosunek do obcych] po wyjściu Słowenii z Jugosławii; są bardziej otwarci niż byli dawniej; po uzyskaniu niepodległości, a zwłaszcza po wejściu do UE, to się zmieniło; przybyłam do Słowenii w 2013 r., nie czuję (po przyjeździe też nie czułam) zamkniętości.*

Z otwartością związane są także takie cechy jak **towarzystwo i gościnność**, które u Słoweńców w zbliżonym stopniu dostrzegli zarówno polscy, jak i słoweńscy ankietowani (H – 4%, A – 3%): *towarzyscy; lubią towarzystwo i całe godziny spędzone z przyjaciółmi w barze; nie trzeba ich namawiać do spotkań towarzyskich, mają dużo energii i chęci do interesujących spotkań; gościnność; gościnni, jak pozostali Słowianie; gostoljubni; gostoljubljen narod; zelo gostoljubni; gostoljubje; smo gostoljubni ljudje, ki se radi družimo ob vseh priložnostih; radi se zabavamo.* Czasem cecha ta bywa ograniczona tylko do wybranych: *gostoljubni do tujcev (odvisno iz katerega dela sveta ti tujci prihajajo); odnoszę wrażenie, że również gościnność jest jedną z cech wyróżniających Słoweńców, ale trudno mi opiniować w tej kwestii, ponieważ może to być również powodowane kontaktem z osobą z innego kraju (ze mną jako Polakiem).*

Słoweńscy respondenci okazali się wyjątkowo krytycznymi obserwatorami samych siebie. W autocharakterystyce – którą zwyczajowo (stereotypowo) uważa się za bardziej pozytywną niż ujęcie z perspektywy innego narodu (Bartmiński 2007: 99) – najczęściej podawane były takie negatywne cechy jak **zawiść, zazdrość i kłótniowość**, przede wszystkim w relacjach z sąsiadami (A – 12%). Zgodnie z tym syndromem Słoweniec jest:

- [a] *zawistny: Slovenci so zavistni; stereotipno se jih označuje kot zavistne; če nisimo zavistni, nismo Slovenci; zavistni do oseb v njihovi okolici, predvsem do sosedov; menim, da stereotip o zavisti in privoščljivosti drži, čeprav seveda ne za vse; nevoščljivi in zavistni, ni važno, če njemu krava umre, važno, da sosedu umreta dve; Slovenec vedno skuša preseči uspeh npr. sosedu, kolega, in če sam doživi neuspeh, ga privošči tudi drugemu;*
- [b] *zazdrośny: nevoščljivost; veliko je slišati o slovenski nevoščljivosti, ki pa je sicer značilna tudi za vse druge narode; zavidljivi, če pa govorimo o stereotipih pa Slovenci veljamo za nevoščljive; menim, da stereotip o privoščljivosti drži,*

čprav seveda ne za vse; neprivoščljiv in velikokrat egoističen; ljubosumni smo na naše sosede;

- [c] *klótlivy; radi se kregamo s sosedi; velikokrat se s sosedi prepirajo glede meje parcele; hitro smo užaljeni;*
- [d] *obgadujący i krytykujący: za hrbtom pa opravljamo; radi kritiziramo druge (za hrbtom); najlažje ocenjujemo druge – zato veliko damo na „fasado” – prvi vtis, kaj bodo pa ljudje rekli;*
- [e] *materialistyczny i żyjący „na pokaz”: veliko dajo na avte, hiše ali stanovanja; preveliko poudarjanje pomena dobre znamke avtomobila, pa čprav v nasprotju s splošnim finančnim stanjem; nečimrnost; mislim, da imajo Slovenci radi nove stvari, ne marajo rabljenih.*

Na tego typu cechy zwrócili uwagę tylko nieliczni polscy ankietowani (H – 2%): *podobno bywają zawistni (chcą mieć lepszy samochód, lepiej urządzony dom itd. w porównaniu z sąsiadem); słyszałam też, że Słowenci do siebie (w znaczeniu do sąsiadów) nie zawsze bywają przychylni – starają się mieć dobrosąsiedzkie kontakty, ale jeśli to nie wychodzi, to klóćą się o kawałek ziemi, często mają sprawy w sądzie; są też chyba zazdrośni; mają obsesję na punkcie [...] dobrych samochodów (będą jeść tylko ziemniaki – oczywiście eko-bio ziemniaki, ale wożą się super audi albo VW). Sami Słowenci przyznają, że to zachowanie częste; kiedyś była nawet taka reklama w telewizji, bardzo fajna [...]. Samochody reklamowali i chodziło o to, że samochód ma być taki, żeby sąsiadowi szczeka opadła! Ma być domek wypieszczony taki, żeby właśnie sąsiedzi widzieli, jak nam się dobrze powodzi.*

Krytyczne spojrzenie odnajdujemy również w werbalizacjach dotyczących takich cech jak **pesymizm**, **narzekanie** (a nawet skłonność do samobójstw) oraz melancholijność i sentymentalność (A – 8%, H – 3%). Głównie to Słowenci postrzegają samych siebie jako:

- [a] *pesymistów i czarnowidzów: smo črnogledi, večno nezadovoljni (pa naj bo s politiko, vremenom, plačo ...); Slovenci so zelo destruktivni, kar se kaže na več nivojih – od stopnje samomorov do splošnega vzdušja v različnih strokah; stereotipno se jih označuje za dokaj črnoglede; odgovor na »kako si« ni nikoli dobro. Ker nikoli ni dobro, nagnjeni smo k temu, da bolj vidimo temno plat življenja; pogrešam več optimizma ter strasti do življenja; pesimističnost; pesymistyczny;*
- [b] *ludzi skłonnych do samobójstw: veliko je samomorov; to, da ne cenimo lastnega dela, truda – visoka stopnja samomorilnosti; smo nagnjeni k samomorilstvu; tam [w regionie Prekmurje] jest dužo samobójstw;*
- [c] *często narzekających: precej jamrajo; jamranje je nacionalni šport; jamramo izredno veliko, ampak nič ne naredimo; vsaj jamramo pa lahko; Slovenci se radi pritožujejo; ogromno se tudi pritožujemo; Slovenci se pogosto pritožujejo; redko so popolnoma pomirjeni in zadovoljni; marudni; marudzący; z tendencją do narzekania;*

[d] zbyt poważnych i zamartwiających się: *smo preveč resni; rad bi včasih bil bolj sproščen, ampak ne zna; včasih zelo sproščeni in veseli, ampak se potem hitro vrnejo v resno stanje; navzven so zelo prijazni, navznoter polni skrbi in težav.*

Tak polscy, jak i w mniejszym stopniu słoweńscy respondenci postrzegają Słoweńców jako ludzi melancholijnych i sentymentalnych, np. *sentymetalni, być może romantyczni; melancholijny i sentymetalny; [z dużym poczuciem humoru] i jednocześnie sporą dawką melancholii; Slovenci so pogosto melanholični.*

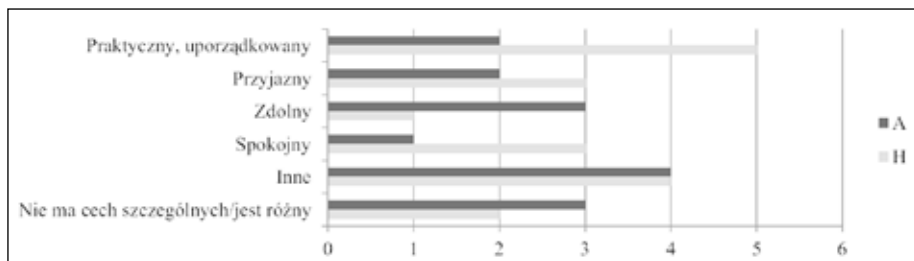
Cechą, która znacznie wysunęła się na prowadzenie w autostereotypowym obrazie charakterologicznym Słoweńca, a której w ogóle nie dostrzegli polscy respondenci, było **podporządkowanie** i **służalczość**, uniżenie w powiązaniu z kompleksem niższości i brakiem pewności siebie (A – 8%). Zgodnie z tym obrazem Słoweniec jest przede wszystkim podporządkowany, służalczy: *vsem se stereotipno očita t. i. cankarjansko hlapčevstvo, torej neodločnost in sledenje pravilom drugih; hlapčevski; hlapec in ovca; značaj podložnika; še iz preteklosti znajo biti (in se morda bolje počutijo) v podrejenem položaju; poslušnost; „sindrom podrejenega/hlapčevskega naroda”, kar vidimo skozi zgodovino in kulturo Slovencev; preveliko podrejanja na žalost; podrejenost Slovenca se vidi v njegovem deloholizmu ter zgodovinskem razvoju; po drugi strani pa hlapčevstvo, ponižnost. Słoweńcy – jak wynika z analizy ich poszczególnych wypowiedzi – *zelo pogosto so samokritični*, co przejawia się w dostrzeganiu w przedstawicielach swojego narodu braku pewności siebie: *se podcenjujejo; če pa govorimo o stereotipih pa Slovenci veljamo za nesamozavestne; moti me pomanjkanje samozavesti*; oraz kompleksu niższości: *v večini z manjvrednostnim kompleksom; Slovenci se počutijo manj vredne od velikih narodov; občutek manjvrednosti; to, da ne cenimo lastnega dela, truda; ponavadi precej podvrženi primerjanju z drugimi in dokazovanju; preobremenjeni z drugimi.**

1.2 Pozostałe pozytywne i neutralne cechy

Oprócz wspomnianych właściwości, które można uznać za godne pochwały (pracowitość, uprzejmość, towarzyskość i gościnność), badani chętnie językowo dookreślali również inne waloryzowane pozytywnie czy neutralnie cechy przedstawicieli opisywanego narodu (H – 18%, A – 15%) (wykres 2.).

Zgodnie z (re)konstruowanym na bazie polskich i słoweńskich werbalizacji obrazem Słoweniec jest:

[a] **uporządkowany i praktyczny** (H – 5%, A – 2%): *porządny i poukładany; poukładanie, porządek, harmonia; szanują porządek; Słoweńcy wydają mi się przede wszystkim praktyczni, pragmatyczni; myślę, że polskie szaleństwa, powstania podejmowane bez szans powodzenia, zrujnowanie doszczętnie Warszawy są dla nich często niezrozumiałe; preudarnost; vse pretehtajo in vnaprej premislijo; Slovenci so pogosto usmerjeni na praktično; veliko ljudi ima rado praktične stvari;*

Wykres 2: Pozostałe neutralne i pozytywne cechy i ich syndromy w stereotypie Słoweńca

- [b] **przyjazny** (H – 3%, A – 2%): *przyjaźni; spotkałam się z przyjaznym przyjęciem; choć brak im wyrafinowania w byciu i obyciu, przyjaźnie nastawieni; przyjacielscy; są bardzo przyjacielscy; wierni i oddani przyjaciele; przyjni; na splošno prijazni ljudje; po obnašanju smo prijazni; ko pa nekoga spoznajo in mu zaupajo, ga toplo sprejmejo kot svojega; ko se odprejo, so zelo prijetni in prijateljski; prijazni do tujcev; navzven so zelo prijazni;*
- [c] **utaleniowany**, szczególnie językowo (A – 3%, H – 1%): *sposobni; velika sposobnost; v družbi se želi izpostaviti kot vodja, inteligen ten in sposoben posameznik; smo zelo dobri pri učenju tujih jezikov; precej talentirani za učenje tujih jezikov, predvsem slovanskih; med pogovorom s tujcem se velikokrat trudijo govoriti v jeziku tujca; z dolni; inteligentni; z dolności: bardzo dobra, nadprzeciętna znajomość języków obcych.*

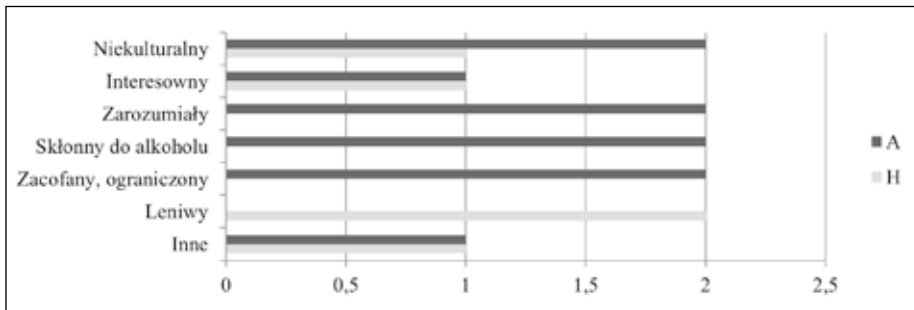
Niewielka grupa konkretyzacji współtworzy **inne** pozytywne cechy osobowościowe Słoweńca, które sporadycznie bywały wyrażane przez respondentów (H – 4%, A – 3%). Z tych okazjonalnie zarejestrowanych konkretyzacji wynika, że Słoweńiec może być postrzegany jako osoba spokojna, cicha: *cichy, spokojny; [są narodem] spokojnym; na wszystko jest czas, a ludzie są przez to szczęśliwsi; tih; miroljubni; zrelaksowana: do wszystkiego podchodzą na luzie; manj izobraženi so bolj sproščeni in več zaupajo drugim ljudem; sproščeni; opiekuńcza: zaščitniški; zaščitništvo; uczciwa: pošteni; oszczędna: šparoven; a także pewna siebie: pewność siebie; zachowanie pewne siebie; zasadniczy i energiczna: energični. Dodatkowo symbolicznie słoweńscy ankietowani dostrzegli w sobie człowieka wesołego, uśmiechniętego: *veseli ljudje; menim sicer, da se Slovenci pogosteje smejijo kot Poljaki.**

Niewielka część werbalizacji wskazywała na to, że Słoweńiec **nie ma szczególnych cech charakterologicznych** lub może być **różny**, co z kolei uwarunkowane jest regionem, z którego pochodzi (A – 3%, H – 2%). W przypadku autocharakterystyki odnotowano raczej wypowiedzi kreślące pierwszy obraz – brak u Słoweńców szczególnych cech charakteru, wyróżniających ich spośród innych nacji: *nimajo nekih posebnih lastnosti; nimajo izrazitih razlik;*

ne vidim posebnih lastnosti; mislim, da nimajo nobenih posebnih lastnosti; ewentualnie brak zróżnicowania charakteru ze względu na płeć: po mojem mnenju so si Slovenci in Slovenke sicer precej podobni; menim, da je sploh generacija ljudi od 20 do 40 let precej „unisex”, tako da se mi zdijo tipično moške ali tipično ženske lastnosti v današnjem času presežene in neutemeljene, če pa že, pa te po mojem mnenju izvirajo predvsem iz drugačne vzgoje in družbenih pričakovanj; v enih in drugih [pri moških in ženskah] je zasidran občutek enakosti med spoloma, ki se zdi kar malce prirojen. Polscy respondenci zaś odmienność natury słoweńskiej stereotypowo uzależniali od pochodzenia z danego regionu: Słoweńcy są zróżnicowani; różnorodność charakterów Słoweńców w zależności od regionu, w którym żyją; na Krasie – twardzi, ale przyzwoiici; ciekawe jest, jak Słoweńcy postrzegają Słoweńców z innych regionów, np. w Lublanie tych z Primorskiej jeszcze się lubi, ale nie umieją się dogadać z tymi z Murskiej Soboty.

1.3 Pozostałe negatywne cechy

Badani okazali się krytycznymi obserwatorami, przypisując Słoweńcom kilka wcześniej niewspomnianych narodowych przywar (łącznie stanowiących 10% wszystkich zebranych w tej kategorii przykładów w autostereotypie i 5% w heterostereotypie). Wykres 3. prezentuje uzyskane wyniki.

Wykres 3: Pozostałe negatywne cechy i ich syndromy w stereotypie Słoweńca

Zarówno w auto-, jak i heterostereotypie odnotowano nieliczne werbalizacje świadczące o **braku kultury** wśród Słoweńców, w związku z czym Słoweniec jest niekulturalny, arogancki, grubiański: *arogantno obnařanje; ob popustitvi živeev več kričanja („balkanski način”) in manj dostojanstveno prepiranje kot pri Poljakihi; v vsakodnevnem obnařanju zelo sprořčen odnos do etikete in bontona; brakuje im kulture osobitej; obie płeć często przeklinające.*

Podobnie symbolicznie, tylko w kilku polskich i słoweńskich wypowiedziach została wyrażona **tendencja** Słoweńców do **interesowności**, **hipokryzji** i **konformizmu**: *prilagaja se različnim okoliřčinam, ki vplivajo nanj na različne načine; včasih spreminja svoje mnenje, odvisno od ljudi, ki ga obkrořajo; egoiřci, dbajęcy*

głównie o własne interesy; stawiają siebie w centrum; nie są skłonni do poświęceń; nie lubią, a nawet unikają, konfrontacji.

Sporadycznie w heterostereotypie zanegowano stereotypowo przypisywaną Słoweńcom pracowitość (i inne związane z tym zalety): **leniwy**; *nierzadko leniwi; nieco leniwi (ale nie aż tak jak Chorwaci); lubią o sobie mówić i myśleć, że są pracowici, wydaje mi się jednak, że są mniej pracowici niż chcieliby, aby tak o nich stereotypowo myślano; spóźnianie się i luźny stosunek do obowiązków.*

Wypowiedzi ujawniające inne słoweńskie słabości zarejestrowano tylko w autostereotypie. Zgodnie z tym krytycznym spojrzeniem Słoweńcy postrzegają siebie jako ludzi **zarozumiałych**: *vzvišenost; pogosto se važijo; svoje sposobnosti velikokrat precenimo; v Sloveniji imamo občutek, da smo nekaj več (npr. kot turisti); nečimrnost; pogosto opažam tudi pretirano samozavest; včasih se delajo pametnejše kot so; zacofanych i ograniczonych: bili naj bi tudi nazadnjaški; na podeželju pa zaprtost glede napredka; zapečkarški; je veliko Slovencev še vedno zaplankanih, ki ne vidijo dlje od svojega nosu; razlika je seveda med prebivalci mest in vasi, pa tudi regij; ozkoglednost; mentalna konzervativnost starejših prebivalcev, w tym nietolerancyjnych: ne skrivajo sovražnosti do nekaterih narodov; včasih tudi ne sprejemamo drugih ljudi najboljše (tujcev, ampak se mi zdi da se počasi spreminja, ker mladina je bolj odprta glede tega); i skłonnych do alkoholu:⁸ pogosto prekomerno pijejo; radi popivamo in sedamo za volan; veseli ljudje, ki radi kdaj pa kdaj kaj spijejo; smo gostoljubni ljudje, ki se radi družimo, kjer tudi vedno obvezno vključimo alkohol; veliko je alkoholizma; deloholiki, ki radi ob priložnostih precej popijejo.*

Jednostkowo odnotowałyśmy również **inne** wypowiedzi świadczące o wadach Słoweńców, którzy mogą być skąpi, uparci, skomplikowani i nudni.

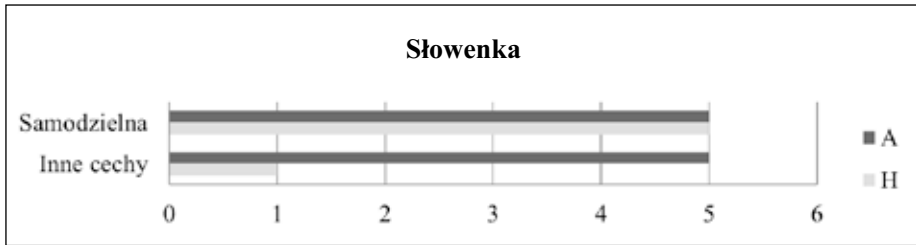
1.4 Doprecyzowanie konkretnej płci

Pomimo sygnalizowanego w wypowiedziach autostereotypowych braku szczególnych cech charakterologicznych Słoweńców i/lub Słowenek, materiał językowy pozwolił na symboliczne wyekscerpowanie wybranych przymiotów, które respondenci przypisali właśnie przedstawicielom konkretnej płci. Kilka atrybutów powtórzyło się w porównaniu z omówionym już zestawem cech wszystkich reprezentantów narodu słoweńskiego, część jednak jest nowych. Pozornie dane te stanowią nie najmniejszą grupę (A – 21%, H – 12%), jednak po „rozłożeniu” ich na konkretną płęć dają niewielkie wyniki procentowe. Uzyskane dane – ze względu na małą liczbę i takież odsetek – należy rozpatrywać jedynie jako wypowiedzi jednostkowe.

⁸ Być może przypisywana sobie tendencja do spożycia alkoholu z punktu widzenia polskich respondentów nie była nadmierna (a więc niegodna uwagi i językowego wyrażenia). O słoweńskim przywiązaniu do trunków (oraz raczej pozytywnym do tego stosunku Polaków) wspomnialiśmy w innym artykule (Waclawek – Wtorkowska [w recenzji]).

1.4.1 Cechy charakteru Słowenki

Niewielki odsetek konkretyzacji współtworzy fragmentaryczny obraz cech charakteru Słowenki (A – 10%, H – 6%), ich udział procentowy obrazuje wykres 4.

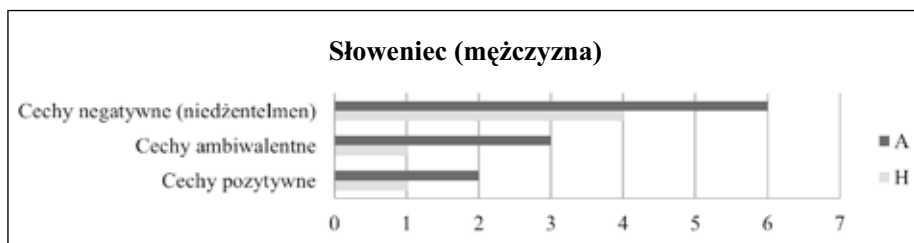
Wykres 4: Wybrane cechy charakteru Słowenki

Badani ograniczyli się do podkreślenia **samodzielności**, siły i determinacji oraz równouprawnienia (stereo)typowej Słowenki (A i H – 5%): *ženske precej samozavestne in samostojne; ženske emancipirane; Slovenke so zelo uspešne na vseh področjih; ženske: gospodovalnost; ženske: ukazovalnost; silna, samodelna, wiele zawdzięcza samej sobie i swojej determinacji w działaniu; Słowenki zrobiły na mnie wrażenie kobiet silnych, zdecydowanych; z ambicjami emancypacyjnymi; kobiety są bardziej równouprawnione niż w Polsce*. W autostereotypowych konkretyzacjach jednostkowo podkreślono, że siła i „władczość” słoweńskich kobiet może wiązać się również z ich nadopiekuńczością wobec mężczyzn – synów i partnerów: *matere so patološko navezane na sinove, a si tega niso sposobne priznati, zato sinovo partnerko vidijo kot grožnjo, ki jo je treba premagati. Partnerke želijo „osvoboditi” partnerja s tem, da premagajo taščo, v resnici pa jo v najboljšem primeru le nadomestijo in kasneje same postanejo enake tašče*.

Inne cechy trudno było jednoznacznie zaklasyfikować, stanowią małą grupę okazji, zwłaszcza w heretostereotypie (A – 5%, H – 1%). Pojawiły się sygnały przeciwstawne do wcześniej opisanych przymiotów, sugerujące cichość, skromność i podporządkowanie przedstawicielek płci pięknej: *ženske bolj tihe; ona – podredljiva; cicha, skromna*. Jednostkowo wymieniono zalety: *ženske – prijazne; z pocutiem humoru, naturalna, również sympatyczna; kobiety są pracowite*. W konkretyzacjach autostereotypowych zarejestrowano również elementy negatywnie nacechowane: *ženske rade opravljajo; niso kulturne; so tudi vulgarne; zlasti mlajše ženske so v zadnjih desetletjih zelo prevzele zahodni „sproščeni” način vedenja skoraj brez vsake zadržanosti*.

1.4.2 Cechy charakteru Słowienca (mężczyzny)

Niewielki był również odsetek egzemplifikacji dookreślających usposobienie słoweńskiego mężczyzny (A – 11%, H – 6%). Prezentuje je wykres 5.

Wykres 5: Wybrane cechy charakteru Słoweńca (mężczyzny)

Nieco zaskakujące jest to, że znaczna część tego typu konkretyzacji dotyczy cech **waloryzowanych negatywnie** (A – 6%, H – 4%). Zdaniem respondentów Słoweniec jest przede wszystkim niedzenteleński: *Slovenec ni gentleman; niso kulturni; ne spoštujejo žensk; niso tako zaščitniški do žensk kot Poljaki; v bontonu ni priučenega džentelmenstva kot na Poljskem; w Słowenii nie ma gentlemanów... no po porostu nie ma facetów z kindersztubą; mężczyźni raczej nie są szarmanccy, nie wykazują tzw. „manier” wobec kobiet, nie przepuszczają w drzwiach itp.; w porównaniu z Polakami [mężczyznami], Słoweńcy to 70% mniej kultury*. Obraz niedzentelemana może łączyć się z wcześniej zasygnalizowanym portretem Słowenki, która jest lub siłą rzeczy musi być bardziej niezależna i samodzielna, co z kolei może wiązać się z męskim podporządkowaniem się kobietom: *moški so podrejeni ženskam, saj niso odločni; moški so patološko navezani na matere, a si tega niso sposobni priznati, kar vodi v konflikt med taščo in partnerko; mężczyzn szczególnie wyróżnia bardzo szeroko pojęte rozpieszczenie i „mamisynstwo”*. Inne ujemne cechy pojawiały się jednostkowo i tylko w autostereotypie: *on – rad odneha; on – koruptiven; moški so preprosti; moški se hitro ujejijo; moški so vulgarni; moški pogosto nagnjeni h kapljici rujnega preveč*.

Dodatkowo sporadycznie ankietowani wskazali stereotypowe **cechy o ambiwalentnym wartościowaniu**, potwierdzające zamkniętość Słoweńców jako narodu w ogóle i/lub „męską” niechęć do okazywania uczuć: *moški so zadržani; zaprti; ne izražajo čustev; Słoweńcy [mężczyźni] wydawali mi się dość zamknięci, może nieco wstydlivi*. Dwukrotnie odnotowano również tendencję do homoseksualizmu: *moški so v večini geji*.

Oprócz niechlubnych i niejednoznacznych pod względem ewaluacji cech przypisywanych słoweńskim przedstawicielom płci męskiej respondenci w jednostkowych konkretyzacjach wskazali również **zalety**: *moški so prijazni; moški želijo osnovati družino; moški – veseli; moški so pridni; sympatyczni; troskliwy; pracowity; odpowiedzialny*.

Większość Polaków i znaczna grupa Słoweńców biorących udział w badaniu to kobiety,⁹ przy dookreślaniu cech konkretnej płci ujawniła się ich perspektywa

⁹ W przypadku Polek to zarówno te, które miały krótki kontakt ze Słowenią, np. w ramach programu Erasmus+, jak i te, które na stałe w kraju są nad Soczą, Sawą i Drawą; w przypadku Słowenek to dawne i obecne studentki uczące się polskiego.

i punkt widzenia. Uderza – również poprzez porównanie z szarmanckim Polakiem – systematycznie pojawiająca się cecha niedźmielności słoweńskich mężczyzn. Być może wspomniane przy atrybutach Słowenki emancypacja i tendencja do równouprawnienia były zarazem przyczyną tej regularnie odnotowywanej krytycznej uwagi wobec panów.

2 WNIOSKI

Wykorzystanie danych z różnych źródeł (ankiety, wywiady) daje możliwość pełniejszego uchwycenia stereotypowego językowo-kulturowego wyobrażenia Słowenka wśród Polaków mających kontakt z przedstawicielami tego kraju oraz wśród Słowenców. Należy zdawać sobie sprawę, że społeczne (mentalne, kulturowe) funkcjonowanie stereotypów wiąże się z względnością: „co dla jednej osoby jest słuszne, dla innej osoby takim być nie musi. Stereotypy zatem, choć znane wszystkim uczestnikom danej kultury, nie muszą być przez nich w całości podzielane i najczęściej nie są” (Habrajska 2000: 14). Przedstawiona rekonstrukcja językowo-kulturowych obrazów Słowenka siłą rzeczy okazała się fragmentaryczna (bo ograniczona czasem historycznym, wielkością i rodzajem badanej grupy oraz możliwością przedstawienia tylko wybranej kategorii semantycznej zarysowanego portretu).

Mimo deklarowanych trudności ze stereotypizacją zarówno polscy, jak i słoweńscy ankietowani okazali się wnikliwymi obserwatorami, językowo dookreślając ogólnie i szczegółowo cechy charakteru.

Analiza materiału pozwoliła na rekonstruowanie obrazu Słowenka, który widzi siebie w krytycznym świetle jako otwartego introwertyka, narzekającego pesymistę, skłonnego do samobójstw, podporządkowanego, służalczego, z kompleksem niższości, człowieka zawistnego, zazdrosnego, skłonnego do kłótni z sąsiadami. W ujęciu autostereotypowym Słoweniec to też człowiek pracowity i zdolny, mający talent do języków obcych, który potrafi być miły i uprzejmy, często pomocny, uporządkowany i praktyczny, towarzyski i gościnnie. Mieszkańcy Słowenii zdają sobie sprawę ze swojej postawy samokrytycznej, co odzwierciedla jedna z wypowiedzi: *tujci Slovenca vidijo v lepši luči, kot Slovenec vidi sam sebe*.

Zgodnie z odtwarzanym obrazem Słoweniec w oczach Polaków określany jest jako „słowiański Austriak”, ponieważ jest zamknięty, pracowity, porządkowy, poukładany i spokojny. Jego zachowanie świadczy o tym, że jest podobny do Austriaków, nie identyfikuje się z Bałkanami. Coraz częściej językowo wyraża się sygnały zwiększającej się otwartości. Wśród pozytywów należy podkreślić, że Słowenicy postrzegani są jako mili, uprzejmi, przyjaźni i pomocni, a także towarzyscy i gościnnie. Mimo wspomnianych zalet mają jednak tendencje do zazdrości, zawiści względem sąsiadów oraz do życia na pokaz. Bywają sentymentalni i melancholijni, co w opinii badanych ma wartość neutralną. Polacy dostrzegli różnorodność charakterologiczną Słowenców, która miałaby wynikać

z regionalnego pochodzenia Słoweńców i zróżnicowania Słowenii: *różnorodność szkiców sylwetek mieszkańców Słowenii byłaby zapewne tak wyrazista jak zróżnicowanie dialektalne występujące na terytorium tego niewielkiego kraju. Właściwie słowem różnorodność można by podsumować obraz Słowenii. Jednego dnia można być w górach, drugiego nad morzem, a trzeciego na imprezie na Metelkovej, a w każdym z tych miejsc możesz poznać wyjątkowych ludzi połączonych ze sobą więzami krwi narodu słoweńskiego.*

Słoweńska kobieta w oczach polskich i słoweńskich respondentów (a raczej respondentek) jawi się jako zdeterminowana i wyemancypowana, bywa jednak i odwrotnie, jest cicha i skromna – to słabo zasygnalizowany profil stereotypu. Słoweński mężczyzna nierzadko jest postrzegany jako niedźmielny, przypisuje mu się jednak pracowitość oraz inne cechy stereotypowo postrzegane jako typowe dla Austriaka albo Niemca.

Tak polscy, jak słoweńscy respondenci zdawali sobie sprawę z trudności wynikającej z generalizowania, dlatego starali się czasem osłabiać swoje sądy: *le-to je odvisno od vsakega posameznika in njegove družinske vzgoje; seveda to ne velja za vse, ampak na žalost je precej razširjeno; jeśli miałabym generalizować to...*

Na koniec warto też zacytować dłuższy fragment jednej z wypowiedzi charakteryzujących Słoweńców: *jako nacja są z jednej strony ciekawą mieszanką genetycznych i kulturowych wpływów sąsiednich krajów, a z drugiej dość zamkniętym i wsobnym „plemieniem” zapatrzonym w „swoje” wartości, żyjącym w lęku przed rozmyciem się w multikulturowym świecie.* We wspomnianym multikulturowym świecie siłą rzeczy stajemy się coraz bardziej podobni do siebie. Może oprócz badania różnic narodowych warto skupić się też na podobieństwach, rekonstruowaniu językowo-kulturowych stereotypowych wyobrażeń związanych z Europejczykiem w ogóle.

LITERATURA

- Anusiewicz – Bartmiński 1998** = Janusz Anusiewicz – Jerzy Bartmiński (red.), *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki: teoria, metodologia, analizy empiryczne*, Wrocław: Towarzystwo Przejściół Polonistyki Wrocławskiej, 1998.
- Bartmiński 1998** = Jerzy Bartmiński, Podstawy lingwistycznych badań nad stereotypem – na przykładzie stereotypu „matki”, [w:] *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki*, red. Janusz Anusiewicz – Jerzy Bartmiński, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1998 (Język a Kultura 12), 63–83.
- Bartmiński 2006** = Jerzy Bartmiński (red.), *Język – wartości – polityka: zmiany rozumienia nazw wartości w okresie transformacji ustrojowej w Polsce: raport z badań empirycznych*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2006.
- Bartmiński 2007** = Jerzy Bartmiński, *Stereotypy mieszkają w języku*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2007.
- Bartmiński 2009** = Jerzy Bartmiński, *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2009.
- Bednarska 2013** = Katarzyna Bednarska, Kdo naj dela, kdo pa skrbi za otroke?: spolni stereotipi v slovarjih, [w:] *Družbena funkcijnost jezika*, red. Andreja Žele, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2013 (Obdobja 32), 35–42.

- Bednarska 2014** = Katarzyna Bednarska, Kto powinien gotować, a kto zarabiać?: stereotypowe postrzeganie ról przez podrećcniki do nauczania języka polskiego i języka słoweńskiego jako obcego, [w:] *Die Welt der Slaven* 53 (2014) = *Polyslav* XVII, Monachium, 2014, 7–13.
- Brzozowska 2003** = Dorota Brzozowska, Terminy feminizm, seksizm, gender we współczesnym języku polskim, *Język Polski* 83 (2003), z. 4–5, 273–278.
- Brzozowska 2008** = Dorota Brzozowska, *Polski dowcip etniczny: stereotyp a tożsamość*, Opole: Uniwersytet Opolski, 2008.
- Chlebda 1998** = Wojciech Chlebda, Stereotyp jako jedność języka, myślenia i działania, [w:] *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki*, red. Janusz Anusiewicz – Jerzy Bartmiński, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1998 (Język a Kultura 12), 31–41.
- Cmiel i in. 2008** = Marta Cmiel – Aleksandra Kołeczek – Paulina Lament – Anna Pieńkowska – Anna Stachowiak, *Polacy w Słowenii*, Warszawa: Zakład Graficzny UW, 2008.
- Goska 2015** = Danusha V. Goska, *Biegański: stereotyp Polaka bydłaka w stosunkach polsko-żydowskich i amerykańskiej kulturze popularnej*, przeł. K. Szuster, Kraków: Wysoki Zamek, 2015.
- Habrajska 2000** = Grażyna Habrajska, Metody ankietowe i analiza tekstów w badaniu językowego obrazu świata, [w:] *Językowy obraz świata i kultura*, red. Anna Dąbrowska – Janusz Anusiewicz, Wrocław: Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego, 2000 (Język a Kultura 13), 73–84.
- Kleszczowa 1986** = Krystyna Kleszczowa, Konstrukcje opisujące cechy osobowości, [w:] *Polonica* (Kraków) XII (1986), 9–20.
- Niewiara 2010** = Aleksandra Niewiara, *Kształty polskiej tożsamości: potoczny dyskurs narodowy w perspektywie etnolingwistycznej (XVI–XX w.)*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2010.
- Panasiuk 1998** = Jolanta Panasiuk, O zmienności stereotypów, [w:] *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki*, red. Janusz Anusiewicz – Jerzy Bartmiński, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1998 (Język a Kultura 12), 84–98.
- Siatkowska 2012** = Ewa Siatkowska, Konkurencja czynników zewnętrznych i wewnętrznych w tworzeniu polskich i czeskich feminatiwów (przyczynek do badań nad płcią kulturową), [w:] *Oblicza płci: język – kultura – edukacja*, red. Małgorzata Karwatowska – Jolanta Szpyra-Kozłowska, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2012, 128–138.
- Skowronek 2009** = Małgorzata Skowronek (red.), *Stereotypy a Słowiańszczyzna: materiały z Międzynarodowej Naukowej Konferencji Studenckiej*, Łódź: Wydawnictwo „Piktor”, 2009.
- Szewczuk 1998** = Włodzimierz Szewczuk (red.), *Encyklopedia psychologii*, Warszawa: Fundacja Innowacja, 1998.
- USJP 2008** = *Uniwersalny słownik języka polskiego I: A–J*, red. Stanisław Dubisz, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008.
- Wacławek 2015** = Maria Wacławek, Czas na... stereotyp CHŁOPAKA i jego modyfikacje (na przykładzie wypowiedzi młodzieży), [w:] Anna Guzy idr., *Czas na...: Język i dydaktyka w badaniach młodych naukowców*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2015.
- Wacławek – Wtorkowska 2017a** = Maria Wacławek – Maria Wtorkowska, „Słowiański góral spod Alp” – z badań nad auto- i heterostereotypem Słoweńca, [w:] *Jazyk v kultúre, kultúra v jazyku: jazyk w kulturze, kultura w języku*, red. Marta Vojteková, Prešov, 2017 [w druku].
- Wacławek – Wtorkowska 2017b** = Maria Wacławek – Maria Wtorkowska, „Jak ich widzą, tak ich piszą” – rzecz o wyglądzie Słoweńców, [w:] *Postscriptum polonistyczne*, red. Romuald Cudak, Katowice 2017 [w druku].
- Wacławek – Wtorkowska** = Maria Wacławek – Maria Wtorkowska, Słoweńców spędzanie wolnego czasu – w kręgu językowo-kulturowych stereotypów [w recenzji].
- Wyżkiewicz-Maksimow 2012** = Regina Wyżkiewicz-Maksimow, *Językowy obraz człowieka – charakter i osobowość w paremiologii polskiej, serbskiej i chorwackiej*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2012.

POVZETEK

»Slovanski Avstrijec«: nekaj besed o značaju Slovencev

Avtorici predstavljata rezultate raziskave o značaju kot izbrani pomenski kategoriji jezikovno-kulturnega stereotipa o Slovencih. Podatki temeljijo na anketi, ki je bila opravljena med izbranimi poljskimi in slovenskimi anketiranci, in sicer bolj na osnovi njihove dostopnosti kot reprezentativnosti, zato ta, delna raziskava ne predstavlja splošnega mnenja celotne slovenske ali poljske javnosti. Po mnenju avtoric to ni bil namen ankete. Avtorici ne zanemarjata značilnosti, ki so v anketi nastopile le enkrat, saj sprejemata spremenljivost kulturno odvisnih stereotipov ter zadržanost do dosedanje raziskovalne metode in do s to metodo dobljenih rezultatov. Kljub težavam pri stereotipiziranju so se udeleženci izkazali kot bistri opazovalci pri jezikovnem opisovanju splošnih in specifičnih značilnosti. Primerjava med avto- in heterostereotipom je avtoricama omogočila oblikovati obširno sliko jezikovnih in kulturnih stereotipov o Slovencih v kategoriji *značaj*. Prispevek obravnava to kategorijo v najširšem pomenu, vključno s psihološkimi, socialnimi, psihosocialnimi, intelektualnimi, etičnimi, materialnimi in kulturnimi vidiki (ali lastnostmi), ki so jih izbrali etnolingvisti.